

УДК 347.465

12.00.03 – Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне
приватне право

**ПРАВОВА ПРИРОДА ВИНИКНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ З ГРИ ТА
ПАРІ: ТЕОРЕТИЧНЕ ФОРМУЛЮВАННЯ ТА ПРАВОВІ КОЛІЗІЇ**

Гончарова А.В.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри АГПФЕБ Сумського державного університету

Фавстіна М.

студентка II курсу юридичного факультету

Сумського державного університету

Стаття присвячена висвітленню питань щодо ігрового ризику, правової природи зобов'язання з гри та парі в Україні. Проаналізовано підходи різних авторів щодо визначення теоретичних понять «договору гри» та «договору парі». Запропоновано критерії ефективного механізму вдосконалення законодавчого закріплення зобов'язань з гри та парі в цивільному законодавстві.

Ключові слова: правова природа зобов'язання, договори гри, договір парі, ігровий ризик, односторонній правочин.

Статья посвящена вопросам игрового риска, правовой природы обязательства игры и пари в Украине. Проанализированы подходы разных авторов относительно определению понятия «договора игры» и «договора пари». Предложены критерии эффективного механизма усовершенствования законодательного закрепления обязательств по игре и пари в законодательстве.

Ключевые слова: правовая природа обязательства, договор игры, договор пари, игровой риск, односторонняя сделка.

The article is devoted to the game risk and legal nature of obligations on the game and betting in Ukraine. There are approaches of different authors concerning the determination of theoretical concepts "game contract" and "betting contract". Also the article provides criteria of effective mechanism of improving the legislative confirmation of obligations on the game and betting in civil law.

Key words: legal nature of the obligations, game contacts, betting contracts, game risk, unilateral competence.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день до кінця не визначена правова природа інститутів ігрового ризику та азартної гри і їх місце в системі цивільного права. Більш того, як в законодавстві, так і в наукових працях відсутня чітка регламентація ігор і парі.

Для подальшого ефективного розвитку правової природи зобов'язання з гри та парі заважає майже повна відсутність нормативного забезпечення актами цивільного законодавства. Правова неврегульованість даного питання, не визначеність його в системі зобов'язального права, недостатність чітких теоретичних формулювань сприяє виникненню правових колізій і суперечливих тлумачень поняття і правової природи зазначених зобов'язань.

Стан дослідження. Різноманітні аспекти права щодо питання ігрового ризику розглядалися у наукових працях таких дослідників, як М. І. Брагінського, В. В. Вітрянського, О. В. Дзери, В.М. Дорогих, Р.А. Майданник, Є. О. Суханова, І.С. Тімуш. Дані дослідження потребують розвитку і подальшого державного регулювання шляхом прийняття відповідних законодавчих актів України. Науковці в тій чи іншій мірі торкалися питання ігрового ризику, але тільки опосередковано, в ході цілеспрямовано дослідження.

Метою цієї статті є висвітлення теоретичних засад правової природи зобов'язання з гри та парі.

Виклад основного матеріалу. Азартну гру можна виокремити як загально-соціальне явище, яке є частиною суспільного життя, що містить певну послідовність ходів які мають підступний характер.

Пройшовши досить довгий шлях розвитку, починаючи з часів глибокої давнини і аж до наших днів, виступаючи одночасно як заснований на ризику спосіб збагачення і як різновид дозвілля. Негативне ставлення до даного виду зобов'язання стало причиною відсутності цивільного законодавства з гри та парі.

Підстави виникнення і порядок виконання зобов'язань з гри і парі істотно залежить від того, як визначається правова суть цієї правової категорії і наскільки вона визнається цивільним зобов'язанням.

Щодо правової природи зазначених зобов'язань у цивілістичній літературі ведуться дискусії. Н. П. Василевська, з даного питання наголошувала, що у юридичній літературі з цих питань висловлені різні точки зору: одні автори обґрунтовується розуміння зобов'язань з гри та парі як односторонній правочин, що ґрунтується на обіцянці або домовленості у вигляді договору, а інші відзначають, що гра – це договір, а особливістю гри виступає наявність можливості втручання в її процес, вплинувши на результат [1, с. 445].

Прихильники цієї концепції гри та парі як одностороннього правочину зазначають, що зобов'язання з гри чи парі виникають на підставі одностороннього правочину, а точніше, системи односторонніх правочинів, які послідовно вчиняються організатором та учасниками гри.

Інша група вчених не поділяють думку, що правової природи зобов'язань з гри та парі не одностороннім правочином, а ґрунтується на підставі визнання даного зобов'язання договором. Така позиція є традиційною для цивільного права більшості сучасних правопорядків.

Слід погодитися з М. І. Брагінський, який вважає, що положення про договірний характер відносин, які виникають при проведенні ігор і парі, разом с ним поділяють більшість українських та російських вчених-цивілістів. Усі вони кваліфікують договір про проведення ігор і парі як ризиковий (алеаторний), що укладений під умову, предмет якого становить не певна вигода, а вірогідність отримання або втрати вигоди. Вважаючи, що специфічну особливість цього виду алеаторних договорів у тому, що і при іграх, і при парі залежно від настання або ненастання передбаченої обставини виграє одна сторона і програє інша [2, с. 24].

Для виникнення зобов'язання з гри (парі) вчинення одностороннього правочину згідно із законом, іншими правовими актами або угодою сторін не є достатнім для створення цих зобов'язань. Зобов'язання з гри не може визнаватися сукупністю односторонніх правочинів, оскільки односторонній правочин може створювати обов'язки лише для особи, яка його вчинила (п. 2 ч. 3 ст. 202 ЦК України) [3].

Отже, зобов'язання з гри та парі має двосторонній характер, тобто договірний, оскільки для його вчинення необхідне угоджене волевиявлення волі двох сторін, як організатора так і гравця.

Правове регулювання діяльності з організації і проведення азартних ігор та контроль за організацією і проведенням азартних ігор здійснюється відповідно до Конституції України, законів України, нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до цього Закону, а також чинних міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Але чітко зазначених нормативно правових актів, що регулює гральний бізнес в Україні не зазначає і спирається лише на загальні норми.

Відносини між організаторами азартних ігор, тоталізаторів (взаємних парі), лотерей, інших ігор, заснованих на ігровому ризику (наприклад, в казино), та учасниками ігор, виникають на підставі договорів гри, парі.

Предметом цих договорів є проведення гри, поняття якої має багато значень і тому малоймовірна можливість виразити універсальне її поняття щодо відносин ігрового ризику.

Н.І. Майданик, щодо даної проблеми зазначала, що у контексті правовідносин ігрового ризику – гра є юридичною категорією, яку можна розглядати у вузькому (власному) і широкому значенні цього терміну. У власному розумінні гру визначають як вчинену її учасниками для спільного проведення часу діяльність, результат якої обумовлює виграш або програш. У широкому значенні гра полягає в обумовленості виграшу або програшу результатом діяльності, вчиненої сторонами спільно для проведення часу, або існуванням чи не існуванням, настанням чи ненастанням будь-якого іншого факту, який застосовується сторонами виключно для вирішення питання про виграш або програш [4, с. 33].

Специфіка цього виду ризикових правочинів полягає в тому, що результат договору залежить від події, про настання якої наперед нічого не відомо.

У зв'язку з цим договори, пов'язані з іграми, в літературі розглядаються як різновид умовних угод, оскільки учасники гри, як і сторони будь-якої угоди, укладеної під відкладальною умовою, поставили виникнення прав і обов'язків у залежність від обставини, щодо якої невідомо, станеться вона чи ні.

До азартних ігор та інших алеаторних правочинів мають застосовуватися правила ст. 213 Цивільного Кодексу України, з яких випливає, що коли настанню умови недобросовісно перешкодила сторона, якій це не вигідно (організатор гри), умова вважається такою, що настала. І навпаки, якщо настанню умови недобросовісно сприяла сторона, якій настання умови вигідне (учасник ігор), умова вважається такою, що не настала. Водночас не всі алеаторні договори є різновидами угод, укладених під умовою [3].

Сторонами договору гри зазвичай є організатор гри та учасник гри (гравець). Істотними умовами договору про участь в азартній грі є умови про його предмет (ставку, виграш), а також – про правила гри і суті парі, тобто про зміст умов, що визначають розподіл прав та обов'язків.

Г. Іщенко у своїй статі «Гральний бізнес у законі», зазначив організатором гри в Україні можуть бути особи, які отримали від компетентного державного органу дозвіл (ліцензію) на цей вид діяльності. Ліцензування поширюється на суб'єктів підприємницької діяльності, які є організаторами-учасниками заснованих на ризику ігор та парі. Діяльність з організації азартних ігор включає в себе: діяльність гральних залів, експлуатацію гральних автоматів, діяльність гральних будинків (казино), діяльність тоталізаторів, організацію лотерей, продажу лотерейних білетів [5, с. 5].

Слід погодитися із В. Скулиш, який вважає суб'єкт підприємницької діяльності, який здійснює діяльність зі створення та утримання ігорних закладів, організації азартних ігор має забезпечити можливість ознайомлення відвідувачів у зручному для огляду місці з такими документами:

- 1) порядок роботи ігорного закладу;
- 2) ліцензію на створення та утримання ігорних закладів;
- 3) організацію азартних ігор;
- 4) перелік і правила азартних ігор, що пропонуються;
- 5) порядок розгляду претензій і пропозицій щодо якості та обсягу ігор;
- 6) правила виплати призового фонду [6, с. 42].

Отже, договір гри є специфічним видом ризикових правочинів який полягає в тому, що результат залежить від події, про настання якої наперед нічого не відомо, а також від ступеня спритності сторін, їх комбінаційних здібностей або тією чи іншою мірою від випадку.

Одним із традиційних видів зобов'язань ігрового ризику є договір парі, який базується на категорії парі. Його можна розглядати в загально-соціальному і юридичному значенні.

Своєрідність парі, як способу вирішення спору, полягає у вирішенні спору не будь-якою ціною, а лише у відповідності з правилами парі, встановленими за погодженням учасників спору. Тому парі проводиться, щоб досягнути мету – виграти його будь-якою ціною, не піклуючись про істину і справедливість, якщо це не суперечить правилам парі.

Як зазначає І. С. Тімуш, що у юридичному значенні парі існує у вигляді договору парі, під яким слід розуміти домовленість між учасниками або учасниками та організатором парі, за якою кожна із сторін (учасники парі) зобов'язується перед іншою виплатити приз (грошову суму, передати річ, виконати роботу, надати послугу) у випадку, якщо її твердження щодо певної обставини виявиться неправильним (сторона, що програла), а твердження іншої (тієї, що виграла) сторони – правильним [7, с. 12].

У договорі парі виграш або програш ставляться в залежність від правильності або неправильності прогнозів учасників на предмет спору, що наводяться сторонами одна перед одною. При цьому кожна сторона приймає на себе «штраф на випадок, якщо вона виявиться неправою».

На відміну від парі, договір гри обумовлює виграш або програш результатом діяльності, вчиненої сторонами для спільного проведення часу, або існуванням чи не існуванням, настанням чи ненастанням будь-якого факту, який застосовується сторонами виключно для вирішення питання про виграш або програш.

Отже, договір парі є домовленістю між учасниками або учасниками та організатором парі, за якою кожна із сторін (учасники парі) зобов'язується перед іншою виплатити приз (грошову суму, передати річ, виконати роботу, надати послугу) у випадку, якщо її твердження щодо певної обставини

виявиться неправильним (сторона, що програла), а твердження іншої (тієї, що виграла) сторони – правильним.

Висновки. Наразі задля вдосконалення законодавчого закріплення правового значення зобов'язань з гри та парі необхідною є розробка і прийняття закону, який передбачав питання, щодо розробки чітко визначених основних термінів, що стосуються гри та парі; визначення сфери дії даного закону, на правовідносини, які виникають у сфері азартних ігор; притягнення до відповідальності осіб, які вчинили порушення вимог законодавства у сфері грального бізнесу. А також доопрацювати основні заходи державного управління щодо азартних ігор і парі, а саме: оподаткування операцій з надання послуг у сфері азартних ігор; сертифікація грального обладнання та програмного забезпечення до нього; здійснення державного контролю за діяльністю організатора та операторів азартних ігор;

Важливого значення матиме доповнення Книги «Зобов'язальне право» Цивільного Кодексу України главою про «Договори ігрового ризику», в якій буде закріплено поняття і види договорів ігрового ризику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василевская Н. П. Обязательства с игры и пари: Учебник / за ред. Н. П. Василевская, А. П. Сергеева. – М., 1997. – 690 с.
2. Брагинский М. И. Правовое регулирование игр и пари / М. И. Брагинский // Хозяйство и право. – 2004. – № 12. – С. 23-25.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – NN 40-44. - Ст. 356.
4. Майданик Н. І. Договір азартної гри: цивілістичні аспекти/ Н.І. Майданик // Юридична Україна. – 2005. – № 6. – С. 32-37.
5. Іщенко Г.М. Гральний бізнес у законі/ Г. М. Іщенко // Урядовий кур'єр. – 2008. – № 185. – С. 7.

6. Скулиш В.Є. Правопорушення у сфері грального бізнесу як загроза економічній безпеці країни / В.Є. Скулиш // Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 12. – С. 41-44.

7. Тімуш І. С. Цивільно-правове регулювання ризикових (алеаторних) договорів: Дис. ... канд. юрид. Наук: 12.00.03 / І. С. Тімуш. – К., 2004. – 198 с.

Гончарова А.В., Фавстіна М. В. Правова природа виникнення зобов'язань із гри й парі: теоретичне формулювання та правові колізії / А.В. Гончарова, М. В. Фавстіна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. - № 31. - 2015. - С. 28-31.